

УДК 615.212.214:178.8



В. В. ШАПОВАЛОВ,
д-р фарм. наук, проф.,
начальник відділу фармації
Департаменту охорони здоров'я ХОДА,
Україна, м. Харків
e-mail: pharm_law@ukr.net;
ORCID 0000-0002-6696-6380



В. В. ШАПОВАЛОВ,
канд. фарм. наук, д-р філософії, доц., доцент
кафедри медичного та фармацевтичного
права, загальної і клінічної фармації ХМАПО,
Україна, м. Харків
e-mail: pharm_law@ukr.net;
ORCID 0000-0002-9329-0195



С. І. ЗБРОЖЕК,
канд. фарм. наук, заступник завідувача
секретаріату Комітету з питань охорони
здоров'я Верховної Ради України,
Україна, м. Київ
e-mail: pharm_law@ukr.net



В. О. ШАПОВАЛОВА,
д-р фарм. наук, проф., завідувач кафедри
медичного та фармацевтичного права,
загальної і клінічної фармації, ХМАПО,
Україна, м. Харків
e-mail: pharm_law@ukr.net
ORCID 0000-0003-4770-7292



А. О. ОСИНЦЕВА,
ст. викладач кафедри медичного
та фармацевтичного права,
загальної і клінічної фармації, ХМАПО,
Україна, м. Харків
e-mail: pharm_law@ukr.net

СУДОВО-ФАРМАЦЕВТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ФАКТІВ ОТРУЄННЯ ВНАСЛІДОК НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НА ЕТАПІ ВЖИВАННЯ ФАЛЬСИФІКОВАНИХ АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ

У статті з позиції судової фармації розглянуто факти отруєння громадян внаслідок незаконного обігу на етапі вживання фальсифікованих алкогольних напоїв. Виявлено загрозливі масштаби обігу (виробництво, розповсюдження, збут, вживання тощо) цих напоїв для сфери економіки та охорони здоров'я України. Запропоновано законодавчі ініціативи щодо змін у статтях 199 та 204 Кримінального кодексу України відносно посилення кримінальної відповідальності за незаконний обіг (виготовлення, зберігання, облік тощо) з метою збуту та збут цих напоїв і визначено подальші напрямки досліджень щодо медичного страхування постраждалих від алкоголю в ланцюзі правовідносин «лікар-пацієнт-провізор-адвокат».

Ключові слова: судова фармація; судова медицина; обіг; фальсифіковані алкогольні напої; отруєння; лікування; Кримінальний кодекс України; лікар; пацієнт; провізор; адвокат.

Постановка проблеми. Закладами охорони здоров'я все частіше фіксуються факти звернення за медичною допомогою громадян з розладами здоров'я внаслідок отруєння фальсифікованими алкогольними напоями (далі – ФАН), які надходять в торговельну мережу під брендами відомих марок, що унеможлиблює споживачам під час візуального огляду їх відрізнити від якісної продукції.

Актуальність теми. Як відзначають провідні вчені з судово-медичної токсикології України В. Д. Мішалов, Г. П. Петюнін, Б. С. Шейман, серед етіологічних факторів, які найчастіше призводять до виникнення гострих отруєнь як у дорослого, так і дитячого населення, знаходяться алкоголь, лікарські засоби (далі – ЛЗ), рослини та препарати побутової хімії. При цьому за частотою та кількістю летальних випадків у дорослих одне з головних місць посідає отруєння від ФАН [32-33; 37].

Для підвищення ефективності боротьби правоохоронних органів з незаконним обігом ФАН, внаслідок чого спостерігається отруєння населення (за судово-медичними критеріями оцінки це легкі, середні та тяжкі тілесні ушкодження) [25], своєчасного притягнення до кримінальної відповідальності злочинців, оперативного проведення судово-медичних, судово-фармацевтичних і судово-токсикологічних експертиз у рамках криміналістики необхідно здійснення міждисциплінарних і міжгалузевих комплексних досліджень. І, як наголошують В. С. Батиргарєєва, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, А. П. Гетьман, О. М. Грудзур, О. О. Дудоров, М. І. Колос, А. С. Макаренко, В. А. Мисливий, Л. А. Музика, Є. С. Назимко, М. І. Панов, О. О. Пашенко, В. Я. Тацій та

В. І. Тютюгін, саме розвиток кримінального права сприяє становленню національної правової системи й системи права, а також підвищенню рівня міждисциплінарних зв'язків з кримінально-правовими, медико-фармацевтичними та соціально-економічними дисциплінами [16].

Дослідженню організації фармацевтичної справи й підвищенню рівня фармацевтичного забезпечення хворих ЛЗ присвячено праці М. С. Пономаренка, Д. С. Волоха, В. М. Толочка, З. М. Мнушко, В. П. Георгієвського, О. І. Гризодуба, І. К. Сосіна, Ю. Ф. Чуєва, І. В. Лінського, О. І. Мінко, А. С. Немченко, М. О. Ветютневої, Р. С. Коротнюк, О. А. Єфремової [4; 16; 29-30; 33].

Але зазначена проблема потребує комплексних судово-фармацевтичних досліджень за фактами незаконного обігу ФАН, що пов'язані з організацією медичної й фармацевтичної справи, технологією ліків, криміналістикою, кримінальним правом та іншими науками. Тому її вирішення знаходиться у площині судово-фармацевтичних досліджень у рамках кримінального провадження за фактами отруєння внаслідок незаконного обігу (вживання) ФАН [42–44].

Як відзначає Є. Є. Тонков, для повернення постраждалого від ФАН громадянина в соціум спеціалістами різних галузей знань (лікарі, провізори, слідчі) проводяться тривалі лікувальні та реабілітаційні заходи із забезпеченням їх життєво необхідними ЛЗ, а також поновлення прав цих громадян шляхом порушення кримінальних справ, притягненням злочинців до кримінальної відповідальності і відшкодування вартості їх лікування тощо [38–40].

Аналіз фактичних даних свідчить про те, що найчастіше отруєння відбуваються від таких ФАН: денатурований спирт; дезінфікуючі засоби з домішками етанолу; ЛЗ, до складу яких входить спирт етиловий (настоянки Глоду, Перцю стручкового, Полину, Ехінацеї пурпурової та ін.); одеколон; антисептики; самогон, а також сполучене вживання пива, ЛЗ з психоактивними властивостями тощо. При цьому модний серед сільського населення саморобний «самогон» у своєму складі містить амілові спирти, що є отрутою,

яка впливає на клітини головного мозку і після вживання у людини виникає інтоксикація нервової системи. Багаторазове вживання алкоголю у вигляді ФАН призводить до руйнування печінки, органів зору, системи кровообігу, нирок, легенів тощо, що в подальшому потребує фармакотерапії життєво необхідними ЛЗ та тривалого курсу реабілітації [15; 19; 22]. Як відмічає О. А. Єфремова, Е. В. Ефименко та А. А. Малікова, необхідно здійснювати заходи зі своєчасної діагностики, профілактики та клініко-лабораторні дослідження постраждалих для виявлення коморбідних захворювань (хвороби легенів, нирок тощо) [6; 31].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При проведенні судово-фармацевтичних досліджень [17-18; 34-36; 41] встановлено наявність причинно-наслідкових зв'язків між зловживанням ФАН і летальними випадками внаслідок отруєння ФАН. Наприклад, за перше півріччя 2013 р. 31 тис. українських громадян отруїлися ФАН; у Російській Федерації за перше півріччя 2014 р. в Саратовській області отруїлися 288 громадян; у Красноярському краї у 2015 р. одночасно отруїлися 8 громадян [23-24; 45].

За даними МОЗ України, в деяких регіонах існує постійна загроза масового отруєння ФАН через їх низьку якість та високу доступність для населення [2; 14]. При цьому щоденно фіксуються до 40 летальних випадків внаслідок отруєння ФАН, а щорічно кожен українець випиває 82 л алкогольних напоїв, що дорівнює кількості алкоголю, який громадяни споживають у Німеччині та в інших країнах-членах ЄС [20]. Слід зауважити, що за даними Українського медичного та моніторингового центру з алкоголю та наркотиків в країні фіксуються в загальному обігу алкогольної продукції 35-50 % ФАН, тобто кожна друга тара алкогольовмісного продукту є небезпечною для життя і здоров'я людини [Там само].

Статистичні дані у деяких країнах світу також свідчать про наявність летальних випадків від ФАН [7]: щорічно в Російській Федерації вмирає 40 тис. чол., у США – 30,7 тис., у країнах-членах ЄС – близько 120 тис., в Україні – до 40 тис. (кількість смертей від алкоголю на 100 тис. населення в Україні складає

27,18) [20; 28]. Наприклад, у Чехії, де в 2014 р. зафіксовано 33 випадків смерті від вживання неякісного спиртного, доля ФАН становить 25 % ринку [11].

Як відзначає Б. С. Шейман, в Україні у 2011 р. було зафіксовано 36 680 фактів отруєнь, з них гострих отруєнь етанолом – 15 382 випадки, з яких 5300 мали летальні наслідки [1].

Мета статті – на основі аналізу фактів отруєння внаслідок незаконного обігу на етапі вживання ФАН з позиції судової фармації відпрацювати пропозиції з удосконалення правових і соціально-економічних методів боротьби з розповсюдженням ФАН.

У роботі використано дані щодо випадків отруєння від ФАН та їх незаконного обігу в Україні, у країнах-членах Європейського Союзу, Російській Федерації та США, а також матеріали судово-фармацевтичної й медичної практики, наукові публікації; Інтернет-ресурси (105 сайтів), матеріали кримінальних справ, що знаходяться у провадженні Національної поліції (далі – НП) України, Кримінальний кодекс України (далі – КК України).

Для досягнення поставленої мети використовувалися методи документального, порівняльного, системного, табличного аналізу, судово-фармацевтичного та медичного моніторингу.

Виклад основного матеріалу. Судово-фармацевтична практика (приклади 1–5) свідчить про наявність причинно-наслідкових зв'язків між споживанням ФАН, насильством та погіршенням відносин між людьми в результаті дій членів організованої злочинної групи (далі – ОЗГ) через організований ними незаконний обіг ФАН на етапі виготовлення, тобто через дії злочинців, які постачають (збувають) населенню ФАН, наслідками чого є: розлади здоров'я (отруєння) та розвиток супутніх захворювань; передчасні літальні випадки серед найбільш працездатної частини населення; погіршення ситуації у родинах (розлучення та жорстоке поводження з дітьми, неможливість працевлаштування тощо) [34; 41]; навантаження на державний бюджет України, за кошти якого закуповуються медикаменти, медичне обладнання тощо; збільшення навантаження на лікарів; збільшення навантаження на працівників

поліції, судово-експертних органів тощо.

Приклад 1. У січні 2015 р. у м. Києві кілька чоловік отруїлися й були доставлені до КЗОЗ з ураженнями органів зору, шлунково-кишкового тракту, печінки і серця [14]; у грудні 2011 р. на Закарпатті до КЗОЗ потрапили 2 дитини 6 та 9 років, які були доставлені в коматозному стані, без свідомості. Причиною цього стало те що, діти залишились вдома самі й вжили ФАН [5].

Приклад 2. Слідчим СУ ГУ НП у Полтавській області зареєстровано порушення кримінального провадження за ч. 2 ст. 199 КК України [3]. Під час досудового слідства встановлено, що у січні 2016 р. в м. Полтаві співробітниками Управління захисту економіки ГУ НП в Полтавській області в ході проведення оперативно-розшукових заходів викрито та задокументовано членів ОЗГ, якими було створено підпільний цех, де використовували обладнання, що забезпечує масове виробництво ФАН без марок акцизного податку. Під час злочинної діяльності члени ОЗГ здійснювали незаконний обіг ФАН внаслідок розбавлення спирту водою та іншими інгредієнтами, реалізація ФАН здійснювалась через торговельну мережу на території м. Полтави та Полтавської області. Слідчими під час проведення санкціонованих судом обшуків за місцем здійснення злочинцями злочинної діяльності вилучено речові докази: обладнання для виготовлення продукції; 10 т прозорої рідини з характерним запахом спирту; 100 тис. грн готівки. У ході досудового слідства за планом слідчих дій та оперативно-розшукових заходів призначено судово-медичні, судово-токсикологічні, судово-фармацевтичні та судово-криміналістичні експертизи. Злочинців затримано, досудове слідство триває.

Приклад 3. Слідчими СВ СУ НП в Харківській області зареєстровано порушення кримінального провадження за ст. 204 КК України [21]. Під час досудового слідства встановлено, що у січні 2016 р. в м. Харкові співробітниками ГУ НП в Харківській області в ході проведення оперативно-розшукових заходів затримано 40-річного жителя м. Харків, який організував підпільний цех у гаражному кооперативі, де кустарним шляхом виготовляв ФАН. У гаражі члени ОЗГ здійснювали обіг (зберігання, облік, виготовлення, збут тощо) ФАН. Для проведення судово-фармацевтичної експертизи вилучено рідину невідомого походження; харчовий ароматизатор; призначено судово-медичні, судово-токсикологічні, судово-фармацевтичні та судово-криміналістичні експертизи. Злочинців затримано, досудове слідство триває.

Приклад 4. Слідчими ГУ НП України у Львівській області зареєстровано порушення кримінального провадження за ч. 1 ст. 199 КК України [13]. Під час досудового слідства встановлено, що у вересні 2015 р. співробітниками ГУ НП у Львівській області в ході проведення оперативно-розшукових заходів викрито, задокументовано в рамках оперативно-розшукової справи та затримано членів ОЗГ, котрими було створено два міні-цехи, в яких виготовлялися і реалізовувалися ФАН. Слідчими в ході проведення санкціонованих судом обшуків за місцями здійснення ОЗГ злочинної діяльності виявлено та вилучено: 0,1 т спирту у пластикових каністрах; обладнання для розливу продукції; 0,02 т суміші, готової до розливу; підроблені акцизні марки; 700 пляшок готових ФАН (зокрема, із використанням відомих брендів). Зразки вилученої ФАН направлено на судово-токсикологічну, судово-медичну експертизи; дано поручення оперативним органам поліції для проведення заходів по встановленню та затриманню злочинців, причетних до вчинення злочинів, та організації широкої мережі пов'язаної із збутом ФАН. Досудове слідство триває.

Приклад 5. Слідчими ГУ НП у Дніпропетровській області зареєстровано кримінальне провадження за ч. 1 ст. 199 КК України [12]. Під час досудового слідства встановлено, що у березні 2016 р. на блокпосту при в'їзді в м. Дніпропетровськ затримано водія, котрий керував вантажівкою «Volvo», який незаконно перевозив 6 т ФАН. Співробітниками ГУ НП в Дніпропетровській області в ході візуального огляду багажного відсіку вантажівки виявили та вилучили понад 13 тис. пляшок ФАН. Як встановлено, супровідні документи на вантаж у водія були відсутні. При проведенні слідчих дій та оперативно-розшукових заходів

викрито та затримано членів ОЗГ, котрими було створено два склади з ФАН. Слідчими в ході проведення санкціонованих судом обшуків за місцями здійснення членами ОЗГ злочинної діяльності виявлено та вилучено 96 тис. пляшок ФАН з відсутніми марками акцизного збору. Під час реалізації плану слідчих дій та оперативних розшукових заходів встановлено власників складів, автомобілів та інших приміщень і проводяться заходи на спрямовані на виявлення шляхів надходження і збуту ФАН, повного кола осіб, причетних до ОЗГ. Призначено відповідні експертні дослідження. Досудове слідство триває.

Наведенні судово-фармацевтичні приклади злочинної діяльності членів ОЗГ, пов'язаної із незаконним обігом ФАН, свідчать про те, що саме завдяки професійним діям співробітників поліції, слідчих, прокурорів та адвокатів припинено злочинну діяльність членів ОЗГ у Дніпропетровській, Полтавській, Харківській та Львівській областях. Реалізація ФАН здійснювалась членами ОЗГ, до яких входило від 3 до 10 осіб, через офіційні торговельні мережі, керівники яких мали ліцензії, або через приватні мережі членів ОЗГ (гаражі, цехи тощо). Завдяки тому, що оперативними працівниками заводилися оперативно-розшукові справи щодо злочинів, а слідчі складали за кожною справою план слідчих дій та оперативних розшукових заходів, де зазначали конкретні слідчі дії, відповідальну особу та строки виконання, ефективність роботи, повнота, об'єктивність та всебічність розслідування значно покращились [8; 26].

Члени ОЗГ діяли в обласних центрах, розповсюдження і збут ФАН населенню здійснювали через офіційну торговельну мережу, своїми діями посягали на економічні інтереси держави, соціальну безпеку і сферу охорони здоров'я, що в сучасних умовах вимагає проведення заходів, спрямованих на посилення кримінальної відповідальності, і, таким чином, зниження рівня криміногенної ситуації.

Сьогодні в Україні внаслідок вільного обігу ФАН і низького рівня контролю з боку прокуратури та відповідних служб НП за обігом алкогольної продукції через торговельну мережу спостерігаються не лише численні порушення соціально-економічних прав громадян на доступ до якісної й безпечної алкогольної продукції, а й брак ефективного механізму захисту і поновлення їх прав шляхом компенсації витрат на лікування. Проведені

дослідження свідчать про таке:

З огляду на це пропонуємо посилити кримінальну відповідальність за незаконний обіг (на етапах виготовлення, зберігання, реалізації, транспортування тощо) з метою збуту або збут ФАН шляхом редагування статей 199 і 204 КК України (таблиці 1, 2) [10]. Зокрема, посилити кримінальну відповідальність в частинах 1, 2 і 3 ст. 199 КК України та частинах 1, 2 та 3 ст. 204 КК України. При цьому запропоновано до ст. 199 та 204 ввести ч. 4, яка надавала б можливість особі (злочинцю) повідомляти правоохоронним органам про вчиненні злочини, або про ті, що готуються в цій сфері.

Таблиця 1

Пропозиції щодо редагування ст. 199 КК України

Стаття 199 (Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів) КК України	
Поточна редакція статті	Пропозиції щодо нової редакції статті
1. Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту, а також збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного податку, голографічних захисних елементів, підробленої національної валюти України у виді банкнот чи металеві монети, іноземної валюти, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї – караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.	1. Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту, а також збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного податку, голографічних захисних елементів, підробленої національної валюти України у виді банкнот чи металеві монети, іноземної валюти, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї - караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років з конфіскацією майна та штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.
2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи у великому розмірі, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна.	2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи у великому розмірі, – караються позбавленням волі на строк від семи до десяти років з конфіскацією майна та штрафом від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.
3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою чи в особливо великому розмірі, – караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з конфіскацією майна.	3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою чи в особливо великому розмірі, – караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна та штрафом від десяти тисяч до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.
	4. Особа, яка добровільно здала незаконно виготовлені товари, незаконно виготовлені, одержані чи підроблені марки акцизного податку, голографічні захисні елементи, підроблену національну валюту України у виді банкнот чи металеві монети, іноземну валюту, державні цінні папери чи білети державної лотереї і вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних з їх виготовленням, зберіганням, придбанням, перевезенням, пересиланням, ввезенням в Україну з метою використання при продажі товарів, а також збут, звільняється від кримінальної відповідальності за незаконне їх виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання (частина перша цієї статті).

Пропозиції щодо редагування статті 204 Кримінального кодексу України

Стаття 204 (Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів) КК України	
Поточна редакція статті	Пропозиції щодо нової редакції статті
1. Незаконне придбання з метою збуту або зберігання з цією метою, а також збут чи транспортування з метою збуту незаконно виготовлених алкогольних напоїв, тютюнових виробів або інших підакцизних товарів, – караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.	1. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, облік, перевезення, транспортування, пересилання з метою збуту або збут алкогольних напоїв, тютюнових виробів або інших підакцизних товарів, – караються штрафом від двох до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та позбавленням волі на строк від одного до трьох років.
2. Незаконне виготовлення алкогольних напоїв, тютюнових виробів або інших підакцизних товарів, шляхом відкриття підпільних цехів або з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів, або вчинене особою, яка раніше була засуджена за цією статтею, – карається штрафом від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.	2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або особою, яка раніше вчинила один із злочинів передбачених цією статтею, шляхом відкриття підпільних цехів або з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів, що становлять загрозу для життя і здоров'я людей, а також що призвело до отруєння людей у вигляді легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, – карається штрафом від п'яти тисяч до двадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.
3. Незаконне виготовлення товарів, зазначених у частинах першій або другій цієї статті, з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя і здоров'я людей, а так само незаконний збут таких товарів, що призвело до отруєння людей чи інших тяжких наслідків, – карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.	3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, а також незаконне виготовлення товарів, зазначених у частинах першій або другій цієї статті в особливо великих розмірах, з використанням недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя і здоров'я людей, а так само незаконний збут таких товарів, що призвело до отруєння людей чи тяжких тілесних ушкоджень або смерті, – карається штрафом від двадцяти тисяч до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років та конфіскацією майна.
	4. Особа, яка добровільно здала незаконно виготовлені алкогольні напої, тютюнові вироби або інші підакцизні товари і вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом, звільняється від кримінальної відповідальності за незаконне їх виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, облік, перевезення, транспортування, пересилання з метою збуту або збут (частина перша цієї статті).

Внесення редакційних змін і доповнень до статей 199 і 204 КК України щодо посилення кримінальної відповідальності злочинців за обіг (виробництво, розповсюдження тощо) ФАН повинно позначитися на зменшенні об'ємів небезпечної продукції, до якої має доступ населення, внаслідок чого очікується скорочення отруєнь і летальних випадків від ФАН. Завдяки роботі поліції, прокуратури, суддів та адвокатів збільшаться кошти, що вилучаються у злочинців (штрафи, конфіскація майна тощо), що надасть змогу направляти їх

до [9]: державного бюджету України; закладів охорони здоров'я України (для забезпечення якісного, своєчасного лікування постраждалих від ФАН) та аптек; на проведення заходів протидії розповсюдженню алкоголізму серед населення України, а також на компенсацію постраждалим громадянам від ФАН.

Крім того, на наш погляд, для попередження причин та умов, що сприяють надходженню ФАН в обіг до офіційних торговельних мереж, які здійснюють продаж алкогольної продукції за наявності ліцензії, потребує посилення державного контролю з боку прокуратури та НП за ними та приватним майном, де можуть зберігатися великі об'єми ФАН.

Не можна вважати задовільним і стан справ з розвитком законодавства із загальнообов'язкового державного медичного соціального страхування. Його розбудова, розпочата з прийняттям у 1998 р. «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» і розвинута з уведенням у дію законів про страхування від безробіття, нещасного випадку на виробництві, тимчасової втрати працездатності та про пенсійне страхування, загальмувала саме на медичному страхуванні [27]. Подальші дослідження матимуть на меті вдосконалення системи правовідносин у ланцюжку «слідчий – прокурор – злочинець – суддя – лікар – пацієнт (постраждалий) – провізор – адвокат», спрямованих на захист прав пацієнтів (постраждалих), які страждають на психічні та поведінкові розлади здоров'я внаслідок зловживання психоактивною речовиною ФАН, з метою медичного страхування таких категорій громадян.

Висновки. За результатами судово-фармацевтичного вивчення фактів отруєння через незаконний обіг (вживання) ФАН запропоновано внести зміни та доповнення до статей 199 і 204 КК України щодо посилення кримінальної відповідальності за незаконне виготовлення та збут ФАН, а також визначено подальший напрямок досліджень щодо медичного страхування постраждалих від ФАН та вдосконалення системи правовідносин у ланцюжку «слідчий – прокурор – злочинець – суддя – лікар – пацієнт (постраждалий) – провізор – адвокат».

Список літератури:

1. Алкоголь – лидер среди отравлений [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://glavcom.ua/publications/114478-alkogol-lider-sredi-otravlenij.html>.
2. В Минздараве предупреждают об угрозе массового отравления алкоголем из-за низкого качества [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://novosti-n.org/ukraine/read/39740.html>.
3. Відділ комунікації за матеріалами УЗЕ в Полтавській області. Поліцейські Полтавщини вилучили з незаконного обігу близько 10-ти тонн сумнівного алкоголю [Електронний ресурс] // Тимчасовий веб-сайт Національної поліції України. – 23.01.2016 р. – Режим доступу : <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1792282>.
4. Волох Д. С. Фармацевтичне право та судова фармація в законодавчому регулюванні обігу лікарських засобів та здійсненні фармацевтичної діяльності / Д. С. Волох // Український вісник психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 3, додаток. – С. 155.
5. Діти впали в кому, випивши вина замість виноградного соку [Електронний ресурс]. – 18.12.2011. – Режим доступу : <http://tsn.ua/ukrayina/diti-vpali-v-komu-napivshisya-vina-zamist-vinogradnogo-soku.html>.
6. Ефименко Е. В. Диагностические признаки для вероятностной оценки риска обострений хронической обструктивной болезни легких / Е. В. Ефименко, О. А. Ефремова, Э. М. Ходош // Научные ведомости БелГУ. – Серия Медицина. Фармация. – 2016. – № 5 (226), вып. 33. – С. 15–20.
7. Колпаков Г. Выпить водки и умереть [Электронный ресурс] / Г. Колпаков. – 17.01.2014. – Режим доступа : http://www.gazeta.ru/health/2014/01/17_a_5852361.shtml.
8. Криминалистика : учебник / [В. Ю. Шепитько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель и др.] ; под ред. В. Ю. Шепитько. – [5-е изд, перераб и доп.]. – Харків : Право, 2011. – 464 с.
9. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ : Вид. Дім “Ін Юре”, 2003. – 1196 с.
10. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III, станом на червень 2016 р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page>.
11. Минздрав: каждая вторая бутылка водки в Украине может быть смертельной [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://glavred.info/archive/2012/10/04/151251-10.html>.
12. На блокпосту в г. Подгороднее правоохранители задержали водителя грузовика, который незаконно перевозил около 6 тонн алкоголя [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://telegraf.com.ua/ukraine/mestnyiy/2350686-v-dnepropetrovske-izyato-okolo-6-tonn-falsifitsirovannogo-alkogolya.html>.
13. На Львівщині правоохоронці припинили виробництво алкогольного фальсифікату [Електронний ресурс] // Тимчасовий веб-сайт ГУ НП у Львівській області. – 28.09.2015. – Режим доступу : <http://www.lv.npu.gov.ua/uk/publish/article/172524>.
14. На праздники практически все взрослое население Украины страдает от отравления алкоголем – медик [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ru.golos.ua/health_care/na_prazdniki_prakticheski_vse_vzrosloe_naselenie_ukrainyi_stradaet_ot_otravleniya_al.
15. Наркология : нац. підруч. / за ред. І. К. Сосіна, Ю. Ф. Чуєва. – Харків : Колегіум, 2014. – 1500 с.
16. Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9-10 жовт. 2014 р. / редкол. : В. Я. Тацій, В. І. Борисов та ін. – Харків : Право, 2014. – 536 с.
17. Осинцева А. А. Фармацевтическое право: государственная политика Украины и Республики Беларусь в области контроля за оборотом алкогольных напитков / А. А. Осинцева, В. А. Шаповалова, В. В. Шаповалов // Человек и лекарство: XXII Рос. нац. конгр., 6-10 апр. 2015 г. – Москва, 2015. – С. 241.

18. Осинцева А. О. Особливості законодавства щодо алкогольних напоїв та пива з позиції медичного та фармацевтичного права / А. О. Осинцева, В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов // Педіатрична гастроентерологія: наука і практика : матеріали міжрег. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяченої пам'яті проф. Ю. В. Белоусова, 15 травня 2015 р. – Харків, 2015. – С. 56–58.

19. Отравление спиртосодержащими и лекарственными суррогатами алкоголя [Электронный ресурс] // Сайт «alko03». – 22.03.2016. – Режим доступа : <http://alko03.ru/vliyanie-na-zdorove/posledstviya-upotrebleniya/otравlenie-surrogatami-alkogolya.html>.

20. Поддельный алкоголь вызвал неподдельную тревогу [Электронный ресурс]. – 04.10.2012. – Режим доступа : <http://inpress.ua/ru/society/2172-poddelnyu-alkogol-vyzval-nepoddelnuyu-trevogu>.

21. Подпольный водочный цех разоблачили в Харькове [Электронный ресурс] // Судебно-юридическая газета. – 10.01.2016. – Режим доступа: <http://sud.ua/news/2016/01/10/85375-podpolnij-vodochnij-tsekh-razoblachili-v-kharkove>.

22. Пономаренко М. С. Про необхідність регулювання обігу лікарських засобів та організації фармацевтичного самоврядування на принципах медичного та фармацевтичного права / М. С. Пономаренко // Український вісник психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 3, додаток. – С. 155-156.

23. Потоцкая Е. Отравленная алкоголем Россия [Электронный ресурс] / Е. Потоцкая. – 23.07.2014. – Режим доступа : <http://beercomments.com.ua/otravlennaya-alkogolem-rossiya/>.

24. Почти 90 % отравлений психоактивными веществами в Украине за половину нынешнего года вызваны алкоголем [Электронный ресурс]. – 09.10.13. – Режим доступа : <http://news.meta.ua/ua/archive/09.10.13/cluster:32391319-90-otravlenii-psikhoaktivnymi-veshchestvami-vyzvany-alkogolem/>.

25. Про затвердження Інструкції про проведення судово-медичної експертизи» [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6 станом на червень 2016 р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95>.

26. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-ХІІ, станом на червень 2016 р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

27. Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Харків : Нац. юрид. акад. України, 2009. – Вип. 100. – 420 с.

28. Пьяная страна. Около миллиона украинцев зависимы от алкоголя, больше всего пьют в 18-29 лет [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://nbnews.com.ua/ua/tema/100515/>.

29. Слобожанські читання. Медичне і фармацевтичне право України: інновації, якість, безпека і перспективи розвитку : матеріали XI наук.-практ конф. за уч. міжнар. спеціалістів (13-14 листоп. 2014 р., м. Харків) / за ред. В. В. Шаповалова, В. В. Шаповалова (мол.), В. О. Шаповалової, Ю. В. Васіної. – Харків, 2014. – 374 с.

30. Слобожанські читання. Фармацевтичне і медичне право України: інновації, якість, безпека і перспективи розвитку фармацевтичного (провізорського) самоврядування: мат. XII наук.-практ. конф. за уч. міжнар. спеціалістів (19-20 листоп. 2015 р., м. Харків) / за ред. В. В. Шаповалова, В. В. Шаповалова (доц.), В. О. Шаповалової, О. В. Рогожнікової. – Харків, 2015. – 198 с.

31. Современные аспекты диагностики и лечения гиперпаратиреоза у больных с хронической болезнью почек / А. А. Ефремова, Л. А. Маликова, О. А. Камышникова, О. А. Болховитина // Научные ведомости БелГУ. – Серия Медицина. Фармация. – 2015. – № 22 (219), вып. 32. – С. 12–17.

32. Спосіб визначення заборонених наркотиків та сильнодіючих лікарських засобів у біологічному матеріалі людини [Електронний ресурс] / О. В. Чубенко,

Н. В. Гузенко, Г. П. Петюнін // Пат. 56025. – 27.12.2010 р. – Режим доступу : <http://uapatents.com>.

33. Спосіб диференційної діагностики смерті внаслідок алкогольної кардіоміопатії, хронічного наркотичного отруєння опіатами та гострої коронарної недостатності шляхом дослідження біофізичних властивостей тканини трупа [Електронний ресурс] / В. Д. Мішалов, О. В. Дунаєв // Пат. 75759. – 10.12.2012 р. – Режим доступу: <http://uapatents.com>.

34. Судова фармація: до проблеми зловживання психоактивної речовини алкоголю у складі пива та горілки / В. О. Радіонова, А. О. Казяйчева, В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов // Український журнал клінічної та лабораторної медицини. – 2014. – Т. 9, вип. 2. – С. 69–75.

35. Судово-фармацевтичне та криміналістичне вивчення фактів убивств, скоєних жінками у стані алкогольного сп'яніння [Електронний ресурс] / В. В. Шаповалов, В. В. Шаповалов (мол.), В. О. Шаповалова, В. О. Радіонова // Теорія і практика правознавства. – 2015. – Вип. 1 (7). – С. 1–23. – Режим доступу: <http://tlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/ШаповаловВВ.pdf>.

36. Судово-фармацевтичні і криміналістичні дослідження взаємозв'язку між зловживанням алкоголю і рівнем злочинності у Харківській і Київській областях / В. В. Шаповалов, В. О. Радіонова, В. О. Шаповалова, А. О. Казяйчева // Довженківські читання: Проблема прихильності хворих наркологічного профілю до терапії. Потреба в лікуванні і лікування за потребою : матеріали XV Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 8-9 квітня 2014 р. – Харків : Плеяда, 2014. – С. 323–327.

37. Сучасні діагностичні можливості судової медицини у вирішенні питання встановлення давності настання смерті / В. Т. Бачинський, В. Д. Мішалов, О. Я. Ванчуляк та ін. // Клінічна та експериментальна патологія. – 2015. – Вип. 14, № 2. – С. 12–15.

38. Тонков Е. Е. Государственно-правовая деятельность Российской Федерации в сфере контроля за оборотом наркотиков / Е. Е. Тонков // Современное право. – 2004. – № 11. – С. 18–24.

39. Тонков Е. Е. Принципы деятельности государства по противодействию наркотизации общества / Е. Е. Тонков // Современное право. – 2012. – № 12. – С. 22–26.

40. Тонков Е. Е. Особенности правовой природы дискретной функции противодействия наркотизации общества / Е. Е. Тонков // Законодательство и экономика. – 2006. – № 10. – С. 5–8.

41. Шаповалов В. В. Судова фармація: вивчення кримінальних наслідків пивної адикції / В. В. Шаповалов, В. О. Шаповалова, А. О. Казяйчева // Сучасні проблеми та шляхи їх вирішення у науці, транспорті, виробництві та освіті 2014 : зб. наук. праць SWorld міжнар. наук.-практ. конф. 17-28 червн. 2014 р. – Іваново : Маркова А.Д., 2014. – Вип. 2, т. 33. – С. 72–81.

42. Шаповалов В. В. Фармакоеконімічне оцінювання розробленого способу фармакокорекції алкогольного абстинентного синдрому у структурі алкогольної залежності / В. В. Шаповалов, І. К. Сосін, Л. О. Комар // Український вісник психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 3(84). – С. 99–102.

43. Шаповалова В. А. Фармацевтическое право: изучение некоторых аспектов аддиктологии (обзор литературы) / В. А. Шаповалова, В. В. Шаповалов, А. А. Казяйчева // Український вісник психоневрології. – 2013. – Т. 21, вип. 2 (75), додаток. – С. 66–69.

44. Comparative analysis of availability of the medicines for privileged categories of citizens suffering from diabetes mellitus in the Russian Federation and Ukraine based on the pharmaceutical law [Electronic resource] / V.V. Shapovalov (Jr), V.A. Shapovalova, V.V. Shapovalov, O.V. Rogozhnykova // Annals of Mechnikov institute. – 2015. – № 1. – P. 14–20. – Access: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ami_2015_1_4.pdf.

45. Shapovalov, V. V. (Jr.). Forensic and evidence pharmacy: monitoring problems of alcohol dependence in the western region of the country [Electronic resource] / V.V. Schapovalov (Jr.), O.V. Schuvera // E-Journal: Research Bulletin SWorld «Modern scientific research and their practical application». – 2013. – Vol. J21306-014. – P. 90–93. – Access:

<http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/e-journal/the-content-of-journal/j213/20935-j21306>.

Referenses:

1. Alkogol' – lider sredi otravlenij [Alcohol tops the list of poisoning]. *glavcom.ua*. Retrieved from <http://glavcom.ua/publications/114478-alkogol—lider-sredi-otravlenij.html> [in Russian].
2. V Minzdarave preduprezhdajut ob ugroze massovogo otravlenija alkogolem iz-za nizkogo kachestva. [In Minzdrave warned about the threat of mass alcohol poisoning due to poor quality]. *novosti-n.org*. Retrieved from <http://novosti-n.org/ukraine/read/39740.html> [in Russian].
3. Viddil komunikatsii za materialamy UZE v Poltavskij oblasti. Politsejs'ki Poltavshchyny vyluchyly z nezakonnoho obihu blyz'ko 10-ty tonn sumnivnoho alkoholiu (2016). [The Department of communication according to the materials of the UGA in the Poltava region. Police of Poltava region were seized from illegal turnover about 10 tons of questionable alcohol]. Tymchasovyj veb-sajt Natsional'noi politsii Ukrainy. *Temporary web site of the National land of Ukraine*. *www.npu.gov.ua*. Retrieved from <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1792282> [in Ukrainian].
4. Volokh, D.S. (2015). Farmatsevytchne pravo ta sudova farmatsiia v zakonodavchomu rehuliuванні obihu likars'kykh zasobiv ta zdijsnenni farmatsevytchnoi diial'nosti [Pharmaceutical law, forensic pharmacy in the legislative regulation of medicines and pharmaceutical activity]. *Ukrains'kyj visnyk psykhonevrologii – Ukrainian journal Psychoneurology*. T. 23, issue 3, dodatok, 155 [in Ukrainian].
5. Dity vpany v komu, vypyvshy vina zamist' vynogradnoho soku (2011) [The children fell into a coma after drinking wine instead of grape juice]. *tsn.ua*. Retrieved from <http://tsn.ua/ukrayina/diti-vpali-v-komu-napivshisya-vina-zamist-vinogradnogo-soku.html> [in Ukrainian].
6. Efimenko, E.V., Efremova, O.A., Hodosh, Je.M. (2016). Diagnosticheskie priznaki dlja veroyatnostnoj ocenki riska obostrenij hronicheskoy obstruktivnoj bolezni legkih [Diagnostic features are probabilistic estimates of the risk of exacerbations of chronic obstructive pulmonary disease]. *Nauchnye vedomosti BelGU – Scientific sheets of BelSU. Serija Medicina. Farmacija*, No. 5 (226), issue 3, 15–20 [in Russian].
7. Kolpakov G. (2014). Vypit' vodki i umeret' [To drink vodka and die]. *www.gazeta.ru*. Retrieved from http://www.gazeta.ru/health/2014/01/17_a_5852361.shtml [in Russian].
8. Shepit'ko, V.Ju., Konovalova, V.O., Zhuravel', V.A. et al. (2011). Kriminalistika: uchebnik [Forensic science: textbook]. Shepit'ko V.Ju. (Ed.). [5-e ed., pererab i dop]. Kharkiv: Pravo [in Russian].
9. Baulin, Yu.V., Borysov, V. I., Havrysh, S. B. et al. (2003). Kryminal'nyj kodeks Ukrainy: nauk.-prakt. komentar [The criminal code of Ukraine: scientific and practical commentary]. Stashys V.V., Tatsij V.Ya. (Ed.). Kyiv: In Yure [in Ukrainian].
10. Kryminal'nyj kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III [The criminal code of Ukraine: Law of Ukraine of 05.04.2001 № 2341-III]. *Ofitsijnyj veb-portal Verkhovnoi Rady Ukrainy - Official web portal Verkhovna Council of Ukraini*. *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page> [in Ukrainian].
11. Minzdrav: kazhdaja vtoraia butylka vodki v Ukraine mozhet byt' smertel'noj. [Ministry of health: every second bottle of vodka in Ukraine can be deadly]. *glavred.info*. Retrieved from <http://glavred.info/archive/2012/10/04/151251-10.html> [in Russian].
12. Na blokpostu v g. Podgorodnee pravoohraniteli zaderzhali voditelja gruzovika, kotoryj nezakonno perevozil okolo 6 tonn alkogolja [At the checkpoint in the city of Podgorodnoe law enforcement authorities detained the truck driver who illegally transported about 6 tons of alcohol]. *telegraf.com.ua*. Retrieved from <http://telegraf.com.ua/ukraina/mestnyiy/2350686-v-dnepropetrovske-izyato-okolo-6-tonn-falsifitsirovannogo-alkogolya.html> [in Russian].
13. Na L'vivschyni pravookhorontsi prypynyly vyrobnytstvo alkohol'noho fal'syfikatu (2015) [In Lviv, law enforcement officers stopped the production of counterfeit alcohol]. *Tymchasovyj veb-sajt HU NP u L'vivs'kij oblasti – A temporary web site, GU NP in the Lviv region*.

www.lv.npu.gov.ua. Retrieved from <http://www.lv.npu.gov.ua/uk/publish/article/172524> [in Ukrainian].

14. Na prazdniki prakticheski vse vzrosloe naselenie Ukrainy stradaet ot otravlenija alkogolem [On holidays almost all the adult population of Ukraine suffers from alcohol poisoning]. *ru.golos.ua*. Retrieved from http://ru.golos.ua/health_care/na_prazdniki_prakticheski_vse_vzrosloe_naselenie_ukrainyi_stradaet_ot_otravleniya_al [in Russian].

15. Sosin, I.K., Chuiev, Yu.F. (Ed.) (2014). Narkolohiia: natsional'nyj pidruchnyk [Narcology: national textbook]. Kharkiv. Kolehium [in Ukrainian].

16. Tatsij, V.Ya., Borysov, V.I. (Ed.) (2014). Nauka kryminal'noho prava v systemi mizhdystsyplinarnykh zv'iazkiv [The science of criminal law in the system of interdisciplinary relations]: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf., 9-10 zhovt – *proceedings of the international. Sciences.-pract. Conf. Oct 9-10*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

17. Osinceva, A.A., Shapovalova, V.A., Shapovalov, V.V. (2015). Farmaceuticheskoe pravo: gosudarstvennaja politika Ukrainy i Respubliki Belarus' v oblasti kontrolja za oborotom alkogol'nyh napitkov [Pharmaceutical law: the state policy of Ukraine and the Republic of Belarus in the field of control over trafficking of alcoholic beverages]. Chelovek i lekarstvo: HHII Ros. nac. kongr., 6-10 apr. 2015. – *Man and medicine: XXII Rus. NAT. Congre., 6-10 apr. Moscow* [in Russian].

18. Osyntseva, A.O. Shapovalova, V.O., Shapovalov, V.V. (2015). Osoblyvosti zakonodavstva schodo alkohol'nykh napoiv ta pyva z pozysii medychnoho ta farmatsevychnoho prava [Features of legislation in relation to alcoholic beverages and beer from the positions of medical and pharmaceutical law] *Pediatrychna hastroenterolohiia: nauka i praktyka : materialy mizhreh. nauk.-prakt. konf. z mizhnarodnoiu uchastiu, prysviachenoj pam'iatj prof. Yu.V. Bielousova, 15 travnia – Pediatric gastroenterology: science and practice : proceedings of mirag. Sciences.-pract. Conf. with international participation, dedicated to the memory of Professor Yu. V. Belousov, may 15*. Kharkiv, 56–58 [in Ukrainian].

19. Otravlenie spirtosoderzhashhimi i lekarstvennymi surrogatami alkogolja (2016). [Poisoning alcohol and drug alcohol substitutes]. *alko03.ru*. Retrieved from <http://alko03.ru/vliyanie-na-zdorove/posledstviya-upotrebleniya/otravlenie-surrogatami-alkogolya.html> [in Russian].

20. Poddel'nyj alkogol' vyzval nepoddel'nuju trevogu (2012). [Fake alcohol has caused genuine alarm]. *inpress.ua*. Retrieved from <http://inpress.ua/ru/society/2172-poddelnyy-alkogol-vyzval-nepoddelnuyu-trevogu> [in Russian].

21. Podpol'nyj vodochnyj ceh razoblachili v Har'kove (2016). [Underground vodka shop was exposed in Kharkiv]. *sud.ua*. Retrieved from: <http://sud.ua/news/2016/01/10/85375-podpolnij-vodochnij-tsekh-razoblachili-v-kharkove> [in Russian].

22. Ponomarenko, M.S. (2015). Pro neobkhidnist' rehuliuвання obihu likars'kykh zasobiv ta orhanizatsii farmatsevychnoho samovriaduvannya na pryntsyakh medychnoho ta farmatsevychnoho prava [About the need for regulation of circulation of medicines and organization of pharmaceutical self-government on the principles of medical and pharmaceutical law]. *Ukrains'kyj visnyk psykhonevrolohii – Ukrainian journal Psychoneurology. T. 23, issue 3, dodatok*, 155–156 [in Ukrainian].

23. Potockaja, E. (2014). Otravlenaja alkogolem Rossija [Poisoned by alcohol Russia]. *beercomments.com.ua*. Retrieved from <http://beercomments.com.ua/otravlenaya-alkogolem-rossiya> [in Russian].

24. Pochti 90% otravlenij psihoaktivnymi veshhestvami v Ukraine za polovinu nyneshnego goda vyzvany alkogolem (2013). [Almost 90 % of poisoning substances in the Ukraine half of this year caused by alcohol]. *news.meta.ua*. Retrieved from <http://news.meta.ua/ua/archive/09.10.13/cluster:32391319-90-otravlenii-psykhoaktivnymi-veshchestvami-vyzvany-alkogolem> [in Russian].

25. Pro zatverdzhennia Instruksii pro provedennia sudovo-medychnoi ekspertyzy: Nakaz

Ministerstva okhorony zdorov'ia Ukrainy vid 17.01.95 № 6 [About approval of the Instruction about carrying out is judicial-medical examination : the order of the Ministry of health of Ukraine vid 17.01.1995 No. 6]. *Ofitsijnyj veb-portal Verkhovnoi Rady Ukrainy – Official web portal Verkhovna Council of Ukraini. zakon2.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95> [in Ukrainian].

26. Pro operatyvno-rozshukovu diial'nist': Zakon Ukrainy vid 18.02.1992 № 2135-XII [About operatively-search activity: Law of Ukraine dated 18.02.1992 No. 2135-XII]. *Ofitsijnyj veb-portal Verkhovnoi Rady Ukrainy – Official web portal Verkhovna Council of Ukraini. zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> [in Ukrainian].

27. Tatsij, V.Ya. (2009). Problemy zakonnosti [Issues of law]. Kharkiv: Nats. iuryd. akad. Ukrainy, Vyp. 100 [in Ukrainian].

28. P'janaja strana. Okolo milliona ukraincev zavisimy ot alkogolja, bol'she vsego p'jut v 18-29 let [Drunk the country. About one million Ukrainians are addicted to alcohol, most drink at 18-29 years]. *nbnews.com.ua*. Retrieved from <http://nbnews.com.ua/ua/tema/100515> [in Russian].

29. Shapovalov, V.V., Shapovalov, V.V. (Jr.), Shapovalova, V.O., Vasina, Yu.V. (Ed.) (2014). Slobozhans'ki chytannia. Medychne i farmatsevtychne pravo Ukrainy: innovatsii, iakist', bezpeka i perspektyvy rozvytku [Slobozhanska reading. Medical and pharmaceutical law of Ukraine: innovation, quality, security, and development prospects] mat. KhI nauk.-prakt. konf. za uch. mizhnar. Spetsialistiv, 13-14 lystopada – *Mat. XI of Sciences.pract proc. for academic Intern. Professionals November 13-14*. Kharkiv [in Ukrainian].

30. Shapovalov, V.V., Shapovalov, V.V. (Jr.), Shapovalova, V.O., Rohozhnikova, O.V. (Ed.) (2015). Slobozhans'ki chytannia. Farmatsevtychne i medychne pravo Ukrainy: innovatsii, iakist', bezpeka i perspektyvy rozvytku farmatsevtychnoho (provizors'koho) samovriaduvannia [Slobozhanska reading. Pharmaceutical and medical law of Ukraine: innovation, quality, safety and prospects of development of pharmaceutical (provizorsky) government] mat. KhII nauk.-prakt. konf. za uch. mizhnar. Spetsialistiv, 19-20 lystopada – *Mat. XII scientific.-pract. Conf. for academic Intern. Specialists, 19-20 November*. Kharkiv [in Ukrainian].

31. Efremova, A.A., Malikova, L.A., Kamyshnikova, O.A., Bolhovitina, O.A. (2015). Sovremennye aspekty diagnostiki i lechenija giperparatireoza u bol'nyh s hronicheskoy bolezn'ju pohek [Modern aspects of diagnosis and treatment of hyperparathyroidism in patients with chronic kidney disease] *Nauchnye vedomosti BelGU – Scientific sheets of BelSU. Serija Medicina. Farmacija. № 22 (219), issue 32* [in Russian].

32. Chubenko, O.V., Huzenko, N.V., Petiumin, H.P. (2010). Sposib vyznachennia zaboronenykh narkotyktiv ta syl'nodiiuchykh likars'kykh zasobiv u biolohichnomu materiali liudyny [Method of determination of illicit drugs and potent medicines in biological material of human]. Pat. 56025. *uapatents.com*. Retrieved from <http://uapatents.com> [in Ukrainian].

33. Mishalov, V.D., Dunaiev, O.V. (2012). Sposib dyferentsijnoi diahnostryky smerti vnaslidok alkohol'noi kardiomiopatii, khronichnoho narkotychnoho otruiennia opiatamy ta hostroi koronarnoi nedostatnosti shliakhom doslidzhennia biofizychnykh vlastyvostej tkanyny trupa [A method of differential diagnosis of death from alcoholic cardiomyopathy, a chronic drug poisoning by opiates and acute coronary insufficiency by studying biophysical properties of the tissue body]. Pat.75759. *uapatents.com*. Retrieved from: <http://uapatents.com> [in Ukrainian].

34. Radionova, V.O., Kaziajcheva, A.O., Shapovalova, V.O., Shapovalov, V.V. (2014). Sudova farmatsiia: do problemy zlovzhyvannia psykhoaktyvnoi rehovyny alkoholiu u skladi pyva ta horilky [Forensic pharmacy: the issue of abuse of psychoactive substances of alcohol in the composition of beer and vodka] *Ukrains'kyj zhurnal klinichnoi ta laboratornoi medytsyny - Ukrainian journal of clinical and laboratorno medicine. Vol. 9, 2* [in Ukrainian].

35. Shapovalov, V.V., Shapovalov, V.V. (Jr.), Shapovalova, V.O., Radionova, V.O. (2015). Sudovo-farmatsevtychne ta kryminalistychne vyvchennia faktiv ubyvtstv, skoienykh zhinkamy u stani alkohol'noho sp'ianinnia [Forensic pharmaceutical and forensic study of the facts of murders committed by women in a state of alcoholic intoxication]. *Teoriia i praktyka pravoznavstva – The theory and practice of law. Issue 1 (7)*. Retrieved from <http://tlaw.nlu.edu.ua/wp->

content/uploads/2015/07/ШаповаловВВ.pdf [in Ukrainian].

36. Shapovalov, V.V., Radionova, V.O., Shapovalova, V.O., Kazajcheva, A.O. (2014). Sudovo-farmatsevtichni i kriminalistichni doslidzhennia vzaiemozv'iazku mizh zlovzhyvanniam alkoholiu i rivnem zlochynnosti u Kharkivs'kij i Kyivs'kij oblastiakh [Forensic pharmaceutical and forensic research on the relationship between abuse of alcohol and levels of crime in Kharkiv and Kyiv regions] *Dovzhenkivs'ki chytannia: Problema prykhyl'nosti khvorykh narkolohichnoho profiliiu do terapii. Potreba v likuvanni i likuvannia za potreboiu – Davitkovski reading: the Problem of adherence of the patients drug profile for therapy. The need for treatment and treatment as needed.* Materialy KhV Ukr. nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastiu, 8-9.04.2014. (pp. 323–327). Kharkiv: Pleiada [in Ukrainian].

37. Bachyns'kyj, V.T., Mishalov, V.D., Vanchuliak, O.Ya., Harazdiuk, M.S., Andriychuk, A.O., Sarkisova, Yu.V. (2015). Suchasni diahnostychni mozhlyvosti sudovoi medytsyny u vyrishenni pytannia vstanovlennia davnosti nastannia smerti [Modern diagnostic possibilities of forensic medicine in the solution of the question of establishment of prescription of death coming] *Klinichna ta eksperymental'na patolohiia – Clinical and experimental pathology.* Issue 14, No. 2 [in Ukrainian].

38. Tonkov, E.E. (2004) Hosudarstvenno-pravovaia deiatel'nost' Rossyjskoj Federatsyy v sfere kontrolya za oborotom narkotykov [Public-legal activity of the Russian Federation in the sphere of control over drug trafficking]. *Sovremennoe pravo – Modern law*, No. 11 [in Russian].

39. Tonkov, E.E. (2012). Pryntsypy deiatel'nosti hosudarstva po protyvojestvyiu narkotyzatsyy obschestva [Principles to counter the state anesthesia society] *Sovremennoe pravo – Modern law.* No. 12 [in Russian].

40. Tonkov, E.E. (2006). Osobennosti pravovoj pryrody dyskretnoj funktsyy protyvojestvyia narkotyzatsyy obschestva [Features of the legal nature of the discrete function counter anesthesia society]. *Zakonodatel'stvo y ekonomyka – Legislation and economy.* No. 10 [in Russian].

41. Shapovalov, V.V., Shapovalova, V.O., Kazajcheva, A.O. (2014). Sudova farmatsiia: vyvchennia kryminal'nykh naslidkiv pyvnoi adyksi [Forensic pharmacy: exploring criminal consequences of addiction beer] Suchasni problemy ta shliakhy ikh vyrishennia u nauksi, transporti, vyrobnytstvi ta osviti 2014 – Modern problems and ways of their solution in science, transport, production and education 2014. Zb. nauk. prats' SWorld mizhnar. nauk.-prakt. konf. 17-28 chervn. 2014 r. – Ivanovo: Markova A.D., issue 2, Vol. 33 [in Ukrainian].

42. Shapovalov, V.V., Sosin, I.K., Komar, L.O. (2015). Farmakoeconomichne otsiniuvannia rozroblenoho sposobu farmakokoreksii alkohol'noho abstynentnoho syndromu u strukturi alkohol'noi zalezhnosti [Pharmacoeconomics evaluation of the developed method pharmacokinetic alcohol withdrawal syndrome in the structure of alcohol dependence]. *Ukrains'kyj visnyk psykhonevrologii – Ukrainian Bulletin of Psychoneurology.* Vol. 23, 3 (84) [in Ukrainian].

43. Shapovalova, V.A., Shapovalov, V.V., Kazajcheva, A.A. (2013). Farmaceuticheskoe pravo: izuchenie nekotorykh aspektov addiktologii (obzor literatury) [Pharmaceutical law: a study of some aspects of addiktology (literature review)] *Ukrains'kij visnyk psihonevrologii – Ukrainian Bulletin of Psychoneurology.* Vol. 21, 2 (75), dodatok [in Russian].

44. Comparative analysis of availability of the medicines for privileged categories of citizens suffering from diabetes mellitus in the Russian Federation and Ukraine based on the pharmaceutical law [Electronic resource] / V.V. Shapovalov (Jr), V.A. Shapovalova, V.V. Shapovalov, O.V. Rogozhnykova // *Annals of Mechnikov institute.* – 2015. – No. 1, 14–20. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ami_2015_1_4.pdf.

45. Shapovalov, V.V. (Jr.), Schuvera, O.V. (2013). Schuvera. Forensic and evidence pharmacy: monitoring problems of alcohol dependence in the western region of the country. *E-Journal: Research Bulletin SWorld «Modern scientific research and their practical application».* Vol. J21306-014, 90–93. Retrieved from <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/e-journal/the-content-of-journal/j213/20935-j21306>.

Шаповалов В. В., Шаповалов В. В., Зброжек С. И., Шаповалова В. А., Осинцева А. А. Судебно-фармацевтическое изучение фактов отравления в результате незаконного оборота на этапе употребления фальсифицированных алкогольных напитков.

В статье с позиции судебной фармации изучено факты отравления граждан вследствие незаконного оборота на этапе употребления фальсифицированных алкогольных напитков (ФАН). По результатам исследований выявлено угрожающие масштабы оборота (производства, распространения, сбыта, потребления и т.д.) ФАН для сферы экономики и здравоохранения Украины. Предложены законодательные инициативы относительно изменений в статьях 199 и 204 Уголовного кодекса Украины относительно усиления уголовной ответственности за незаконный оборот (изготовление, хранение, учет и т.д.) с целью сбыта и сбыт ФАН и определены дальнейшие направления исследований по медицинскому страхованию пострадавших от алкоголя в цепи правоотношений «врач-пациент-провизор-адвокат».

Ключевые слова: судебная фармация; судебная медицина; оборот; фальсифицированные алкогольные напитки; отравления; лечение; Уголовный кодекс Украины; врач; пациент; провизор; адвокат.

Shapovalov Valeriy V., Shapovalov Valentin V., Zbrozhek S. I., Shapovalova V. A. Osyntseva A. O. Forensic and pharmaceutical examination of the facts of poisoning as a result of illegal circulation of counterfeit alcoholic beverages on the stage of consumption.

In the article from the position of forensic pharmacy reviewed facts of citizens' poisoning due to illegal circulation (use) of counterfeit alcoholic beverages. According to the research revealed rampant scope of circulation (production, distribution, sales, consumption, etc.) of the counterfeit alcoholic beverages for economical and healthcare sectors of Ukraine. Law enforcement agencies in all regions of Ukraine revealed facts of illegal circulation of the counterfeit alcoholic beverages and their production scale reach tens of tons, which adversely affects the lives and health of the population. The authors proposed legislative initiatives concerning the amendments to the Articles 199 and 204 of the Criminal Code of Ukraine on strengthen of the criminal responsibility for circulation (production, storage, accounting, etc.) of the counterfeit alcoholic beverages and identified further areas of research for healthcare insurance to affected by alcohol in the chain of relations «doctor – patient – pharmacist – lawyer».

Keywords: forensic pharmacy; forensic medicines; circulation; counterfeit alcohol beverages; poisoning; treatment; the Criminal Code of Ukraine; doctor; patient; pharmacist; lawyer.

Надійшла до редколегії 09.09.2016 р.